

Analýza konkurenceschopnosti belgického cukrovarnictví

ANALYSIS OF COMPETITIVENESS OF BELGIAN SUGAR INDUSTRY

Hana Machková, Alexej Sato – Vysoká škola ekonomická v Praze

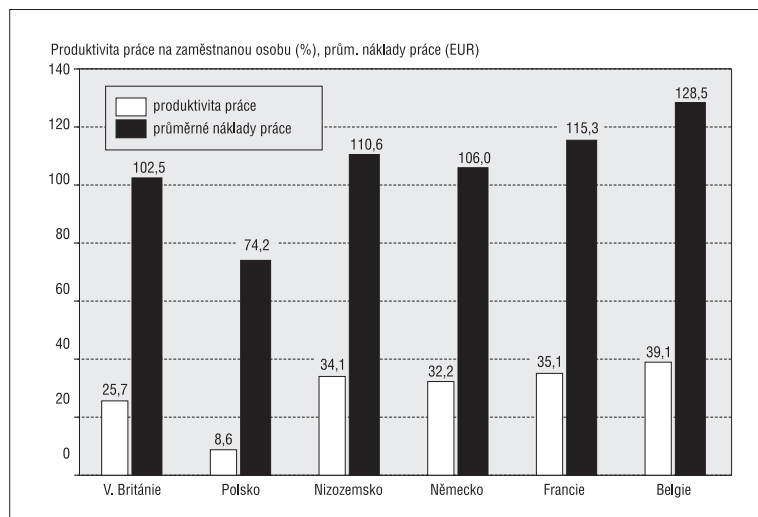
Rok 2017 je pro cukrovarnický průmysl v Evropské unii rokem přelomovým, na konci září došlo ke zrušení produkčních kvót a celkové liberalizaci trhu, která bude provázena zostřením konkurenčního boje.

Pro belgické cukrovary bude výhodou zejména možnost volného vývozu cukru a možnost využívat kapacit přístavu v Antverpách, který je druhým největším přístavem v Evropě a pátým na světě. Relativně dobrá je i situace na světovém trhu cukru, kde poptávka mimo země EU roste o zhruba 2 % ročně, zejména díky rostoucí spotřebě cukru v rozvíjejících se ekonomikách. Důležitá bude i silná vnitřní poptávka. I když je Belgie malou zemí s 11, 2 milióny obyvatel, odběratelské firmy vyrábějící čokoládu a cukrovinky patří k významným mezinárodně působícím firmám, které vyvážejí výrobky do celého světa. Konkurenční nevýhodou je zejména velmi silné postavení zemí bezprostředně sousedících s Belgií, tedy Francie, Německa a Nizozemska, na trhu řepného cukru, a možnost dovozu třtinového cukru z rozvojových zemí, které mají s EU uzavřeny preferenční dohody. Důsledkem levných dovozů bude s vysokou pravděpodobností pokles ceny cukru.

Historie belgického cukrovarnictví

Historie belgického cukrovarnictví sahá až do 14. století, kdy byly podle dobových záznamů do země dováženy velké objemy třtinového cukru přes tehdy prosperující přístav Bruggy.

Obr. 1. Produktivita práce na zaměstnanou osobu ve vybraných zemích EU v roce 2015 (EU 28 = 100) a průměrné náklady práce (EUR)

Pramen: Eurostat

V 15. století převzal tuto úlohu přístav Antverpy, ve kterém v roce 1550 fungovalo 15 rafinerií cukru, z nichž velká většina se nacházela podél ulice Le Canal au Sucre – Suikerrui, která si své jméno zachovala dodnes.

Zlomovým byl pro belgické (i evropské) cukrovarnictví rok 1806, kdy Napoleon, navzdory své porážce u Trafalgaru, zahájil kontinentální blokádu evropského kontinentu. Jednalo se o protekcionistické opatření zakazující obchod se zbožím pocházejícím z Británie a jejích kolonií, jehož cílem bylo co možná nejvíce oslabit britskou ekonomiku. Británie začala jako odvetné opatření pronásledovat francouzskou flotilu a bránit vjezd francouzských lodí do přístavů. Angličanům se tak podařilo zastavit dovoz cukrové třtiny do země a Francie pocítila velký nedostatek cukru. Na příkaz Napoleona začal intenzivní výzkum a v roce 1812 splnil francouzský průmyslník Benjamin Delessert úkol a mohl Napoleonovi ukázat technologii výroby cukru z cukrové řepy (1). Na základě napoleonského dekretu byla v Belgii povolena výroba cukru 63 cukrovarům.

Ke skutečnému rozvoji belgického cukrovarnictví došlo až po roce 1848, kdy bylo ve francouzských koloniích definitivně zrušeno otroctví a cena dováženého třtinového cukru se prudce zvýšila. Pěstování řepy v té době začalo být finančně zajímavé a např. v roce 1872 působilo v Belgii přes 170 cukrovarů, převážně ve valonské části země. Význam cukrovarnictví pro ekonomiku Belgie byl tak velký, že se snažila chránit vnitřní trh a již v roce 1884 přijal belgický parlament zákon umožňující uvalení dodatečných cel na dovozy řepného cukru z Německa.

Pro cukrovarnický průmysl byly devastující obě světové války, které způsobily znehodnocení zemědělské půdy i zničení řady cukrovarů. V roce 1957 se Belgie zapojila do projektu Společné zemědělské politiky a v roce 1968 do Systému společné organizace trhu s cukrem. Nově zavedený systém přidělování kvót byl hlavní příčinou počátku koncentračních procesů belgického cukrovarnického průmyslu, který vyvrcholil po reformě trhu s cukrem po roce 2006.

Konkurenceschopnost belgického cukrovarnického průmyslu

Belgie patří k nejvyspělejším státům Evropské unie. Podle ukazatele HDP na obyvatele v paritě kupní síly (PPS), který je jedním ze základních ukazatelů ekonomické úrovně při mezinárodních srovnáních, byla Belgie v roce 2015 na sedmém místě v EU. Její ekonomický růst byl v roce 2015 sice relativně nízký (1,4 %), ale výraznou konkurenční výhodou je dlouhodobě vysoká produktivita práce

na zaměstnance. Pro srovnání jsme záměrně zvolili země, které jsou největšími producenty řepného cukru v EU. Z obr. 1. je vidět rozdíl mezi Polskem a západoevropskými zeměmi, které jsou hlavními producenty řepného cukru. Konkurenceschopnost Polska je stále založena na levné pracovní síle, zatímco v případě zemí vyspělých na vysoké produktivitě práce. Z analyzovaných zemí jsou nejvyšší průměrné náklady na zaměstnance právě v Belgii. Jedná se o průměrnou hodinovou cenu práce vyšší než 39 eur. Belgie má ale také nejvyšší produktivitu práce, podstatně vyšší než Francie, Německo a Velká Británie.

Analýza současné situace

Výsledkem reformy trhu s cukrem z roku 2006 bylo podstatné snížení počtu pěstitelů cukrové řepy i počtu cukrovarů v zemích EU a také geografická koncentrace. Více než 78 % výroby cukru je dnes koncentrováno do šesti zemí EU (tab. I.).

V samotné Belgii klesl počet pěstitelů cukrové řepy od roku 2008 o více než tisíc a podle odhadu Konfederace belgických producentů cukrové řepy (CBB) jich v Belgii působilo v roce 2015 celkem 7 513. Logicky také došlo k poklesu osevních ploch o 6 800 ha na 53 691 ha, což je nejnižší hodnota od roku 1968. Konkurenční výhodou je podle CBB kvalita půdy a vhodné klima pro pěstování cukrové řepy. Výsledky kampaně 2015/2016 podporují závěr, že belgické podniky umožňují stabilní zásobování cukrovarů. Jižní země utrpěly ztráty kvůli velkému suchu, v Belgii jsme ale zaznamenali další rekord ve sklizni. Tato konkurenční výhoda by se měla v budoucnu ještě posílit, pokud bude ve světě docházet ke globálnímu oteplování a nedostatku vody (3). Sklizeň cukrové řepy byla v roce 2015 velmi úspěšná. Průměrný výnos polarizačního cukru dosáhl 14,7 t.ha⁻¹ a cukernatost byla vyšší než 17,5 %. (4)

Silná koncentrace proběhla také ve struktuře belgického cukrovarnického průmyslu. Belgický trh je ovládán dvěma podnikatelskými skupinami – společnostmi La Raffinerie Tirlemontoise a ISCAL Sugar (obr. 2. a 3.).

Město Tirlemont obdrželo povolení ke stavbě dvou cukrovarů již v roce 1836. V průběhu dalších let měnily cukrovarny poměrně často své majitele i vlastnickou strukturu, aby se počátkem 20. století transformovaly v jedinou společnost – La Raffinerie Tirlemontoise. Společnost se v současné době skládá ze sedmi výrobních závodů, působících v Belgii a jednoho závodu s působností v sousedním Nizozemsku. Realizuje své aktivity zejména ve valonské (frankofonní) části země, ve které od pěstitelů odebírá až 80 % produkce. Na celkovém objemu belgické výroby se podílí asi ze dvou třetin (3). V roce 1989 byla společnost začleněna do struktury evropského potravinářského gigantu Südzucker AG, ve které funguje dodnes.

Společnost ISCAL Sugar vznikla koncem roku 2003 spojením cukrovarů ve Veurne a ve Fontenoy. Oba cukrovarny a jejich dodavatelé vyvíjejí svou činnost v povodí řek Yser a Šeldy, tedy ve vlámské části země, kde odebírají od pěstitelů takřka 70 % produkce. Nově vzniklá společnost, jejíž název je odvozen od latinského jména obou řek (Isera a Scaldis), také rychle adaptovala své aktivity podle podmínek Společné evropské zemědělské politiky a její dlouhodobý podíl na belgickém trhu je zhruba třetinový. Konkurenční výhodou společnosti je snadná dostupnost do přístavu Antverpy.

Pozice belgických pěstitelů a výrobců cukru byla pro rok 2016 poměrně dobrá. Sklizeň cukrové řepy umožnila v sezoně

Tab. I. Prognóza produkce cukru ve vybraných zemích EU v hospodářském roce 2016/2017

Země	Produkční kvóta cukru (R 513/2010) (t)	Celková produkce cukru (t)	Podíl na produkci EU (%)
Belgie	676 235	717 322	4,0
Francie (vč. zámoří)	3 437 031	4 919 533	28,0
Německo	2 898 256	3 979 033	22,6
Nizozemí	804 888	950 142	5,4
Polsko	1 405 608	2 190 764	12,5
Velká Británie	1 056 474	1 106 086	6,3
EU celkem	13 529 618	17 591 215	100,0

Pramen: Evropská komise (2)

2015/2016 vyrobit v Belgii zhruba 726 tis. t cukru. Společně se zásobami z předcházejících let ve výši 87 tis. t měli tedy producenti k dispozici celkem 813 tis. t cukru. Výrobní kvóta Belgie byla 676 tis. t a pro zbývajících 137 tis. t již podnikatelé měli uplatnění, ať už mimo EU nebo v průmyslové sféře.

Svaz belgických pěstitelů cukrové řepy navíc odhaduje, že se světová výroba cukru v příštích letech sníží o 3,8–7,5 mil. t, a to díky omezení výroby v západní Evropě a na Ukrajině. Z globálního pohledu má být očekávaný nárůst objemu výroby cukru v Brazílii kompenzován jednak nepříznivým vývojem kurzu brazilské měny vůči dolaru, ale i snížením objemu výroby v Číně, Indii a v Thajsku, mimo jiné i v důsledku působení klimatického efektu El Niño.

Budoucnost belgického cukrovarnictví

Po 49 letech fungování došlo k 1. říjnu 2017 ke zrušení produkčních kvót a regulace minimálních cen cukrové řepy v EU, a tím i ke změně konkurenčních podmínek na evropském i světovém trhu s cukrem. Jak jsou na tuto změnu belgičtí pěstitelé a výrobci připraveni?

Půdní a klimatické podmínky Belgie patří k nejlepším nejen v evropském, ale i celosvětovém měřítku, což ostatně potvrzují i výnosy belgických řepářů, které patří v posledních letech k nejlepším v Evropě. Budeme-li vycházet z dlouhodobých prognóz, které v důsledku globálního oteplování počítají ve vybraných oblastech se změnami klimatu a nedostatkem vody, měl by očekávaný vývoj belgickým pěstitelům spíše nahrávat.

Také dvě nejvýznamnější belgické cukrovarnické skupiny vykazují dlouhodobě pozitivní hospodářské výsledky a jejich aktivity mají vysokou ekonomickou efektivnost. Nespornou výhodou je také snadná logistická dostupnost z přístavu Antverpy, který patří k největším v Evropě, a to zejména pro případ, že WTO (Světová obchodní organizace) bude liberalizovat evropský export cukrem již v tomto roce.

Výraznou konkurenční nevýhodou belgického cukrovarnického průmyslu jsou však náklady na pracovní sílu, které patří k nejvyšším v Evropě. Průměrná mzda je oproti nejvýznamnějším evropským producentům vyšší, a to o 5 eur na hodinu oproti

Obr. 2. Cukrovar společnosti Raffinerie Tirlemontoise v belgickém Tirlemontu/Tienenu (foto: Finasucre)

Francii, o 8 eur na hodinu oproti Německu a o více než 30 eur na hodinu oproti Polsku (7).

Poptávka po cukru v Evropě dlouhodobě stagnuje i díky nejružnějším kampaním, zacíleným na snížení spotřeby cukru. Např. WHO (Světová zdravotnická organizace) vydala v roce 2013 směrnici vyzývající potravináře k převzetí zodpovědnosti za snížení obsahu tuků, cukru a soli v potravinách (8). Zvažuje se i zatížení konzumace cukru spotřební daní. Díky trvale nízkým evropským cenám cukru přestávají být výhodnými dovozy ze zamoří, evropský trh však přesto zůstává výrazně přesycen. Belgický svaz pěstitelů cukrové řepy proto své členy důrazně varuje před navyšováním objemů produkce, není-li prokazatelně doprovázena snížením výrobních nákladů (3). Snaží se tímto způsobem maximálně potlačit tzv. „výrobu pro výrobu“, se kterou se již léta setkáváme např. v mlékárenském průmyslu.

Obr. 3. Cukrovar Fontenoy společnosti ISCAL Sugar (foto: ISCAL Sugar)

Souhrn

Tento článek se zaměřuje na analýzu belgického cukrovarnického průmyslu. V úvodu je stručně popsána historie belgického cukrovarnictví a vyhodnocena současná situace na trhu. Analyzován je proces koncentrace a jeho dopad na strukturu trhu, tedy na počet pěstitelů cukrové řepy a na ekonomické postavení belgických cukrovarů. V článku jsou identifikovány silné i slabé stránky belgického cukrovarnického průmyslu, včetně výhledu do budoucnosti.

Klíčová slova: Belgie, konkurenční schopnost, cukrovarnický průmysl, produktivita práce, produkce cukru.

Literatura

1. MACHKOVÁ, H.: Cukrovarnický průmysl ve Francii. *Listy cukrov. řepař.*, 129, 2013 (11), s. 356–358.
2. *Frequently Asked Questions: The abolition of EU sugar production quotas*. Evropská komise [on line] https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/sugar/doc/sugar-faq_en.pdf, cit. 17. 1. 2017.
3. *Confédération des betteraviers belges (CBB): Rapport d'activités 2015/2016*. 2016 (3), s. 23, s. 4.
4. *ISCAL sugar, Rapport annuel 2015/2016*. 2016 (4), s. 8.
5. *Analyse du marché dans la filière du sucre*. Institut des comptes nationaux (ICN), 2016 (5), s. 36.
6. *Situační a výhledová zpráva – cukr a cukrová řepa*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2016, s. 7.
7. Wages and labour costs. *Eurostat*, [on line] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Wages_and_labour_costs, s. 24, cit. 30. 1. 2017.
8. OLŠANOVÁ, K.: Food industry approach to rising prevalence of children obesity in the Czech Republic. *Central European Business Review*, 3, 2014 (8), s. 8.

Machková H., Sato A.: Analysis of Competitiveness of Belgian Sugar Industry

This article aims to inform its readers about the situation of Belgian sugar industry. The introduction briefly mentions history of sugar industry in Belgium and evaluates current market situation. The article further describes the structure of sugar beet growers and sugar producers and their economic results, focusing on the production effectiveness and evaluating their competitiveness in the European and world markets. It summarizes the strengths and weaknesses of Belgian sugar industry and determines the factors, impacting its further development.

Key words: Belgium, competitiveness, sugar industry, labor productivity, sugar production.

Kontaktní adresa – Contact address:

prof. Ing. Hana Machková, CSc., Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, Katedra mezinárodního obchodu, Nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika, e-mail: machkova@vse.cz